

Jelka Ciglencečki



### **Pavle Rak: *Utišanje srca.***

Ljubljana: KUD Logos, 2011.

“Nikar se ne veseli, če boš imel na svoji poti le neskalsen mir. Na ta način boš namreč zelo daleč od poti, po katerih so hodili sveti. (Izak Sirski)” Nenavaden roman ima malo zunanjih dogodkov, glavno dogajanje je v junakovi duši. Slovenci smo v 21. stoletju dobili prvi meniški roman.

Že predgovor knjige je skrivnosten in večpomenski. Pripovedovalec nas prepričuje, da je roman delo neznanega meniha z Atosa, pripisani so le glasovi “sestavljavca, komentatorja ter glasovi raznih dokumentov”. Seveda se kmalu izkaže, da nas pripovedovalec zavaja, saj so rokopisi le preveč koherentni, da bi bili sestavljeni iz nepopolnih zapiskov, kot trdi; v pravilnem kronološkem redu nas peljejo skozi junakovo življenje. Postopek nas spomni na postmodernistično zrcaljenje tekstov. Skoraj enak začetek ima Umerto Eco v *Imenu rože*, le da je tam utemeljevanje, od kod je prišel rokopis, bistveno bolj obširno. Vendar se Ecov predgovor zaključí s priznanjem, da rokopis morda le ni pristen, toda “to je roman o knjigah”. In res je v Ecovem romanu nešteto referenc na druge knjige, za vsakim literarnim zrcalom je naslednje zrcalo. Roman, ki prekipeva od dogodkov, napisan kot kriminalka, je povsem drugačen kot tišina in mir menihovega življenja. Če je za postmodernizem značilna odsotnost zrcaljenega predmeta, je tukaj ves čas prisoten absolut, h kateremu stremlje menih v nenehnem iskanju, kako najbolje služiti Bogu. Zavajajoč predgovor je le eden izmed duhovitih avtorjevih prebliskov, ki se pojavljajo skozi vso knjigo. Vsako poglavje se začne s citatom iz različnih tipikov oziroma ustav samostanov in cerkvenih očetov. Večinoma napovedujejo vsebino poglavja, a med njimi so tudi duhoviti: “Vrane so svete sile, ki iztrebljajo zlo. (Aba Evagriji)” Ali: “Trem kozarcem vina ne dodajaj četrtega, razen v primeru hujše bolezni. (Anton Veliki)”

Roman ima nekaj potez, ki so blizu literarni formi življenja svetnikov (žitja). Čeprav glavni junak v romanu ni razglašen za svetnika, je pot do

razsvetljenja podobna poti svetnikov, opisani so vzponi, padci, dobra dela in čudeži. Morda je prav zato v podnaslovu beseda roman, da bi avtor posebej poudaril, da gre za leposlovno, ne (le) bogoslužno delo. Morda je bolj kot z Ecovim romanom smiselno *Utišanje srca* primerjati z drugimi romani duhovnega iskanja. V slovenski literaturi je najbolj zaslovel Flisarjev *Čarovnikov vajenec*, ki pa je veliko bolj avanturističen kot tiha meniška zgodba z Atosa. Če bi ga hoteli uvrstiti v katerega izmed literarnih tokov 20. stoletja, bi bil to verjetno magični realizem. Tako kot pri Marquezu so tudi v *Utišanju srca* čudeži popolnoma vsakdanji, menihi jih celo ne omenjajo drugim, saj prikazovanje Boga utrdi v veri samo šibke, govorjenje o čudežih bi bilo torej samohvala, njihov cilj pa je popolna ponižnost. Realizem pripovedi je torej nadgrajen z magičnim, čudežnim, ki pa je del vsakdanje rutine, o njem nihče ne podvomi, pravzaprav je pričakovano.

Knjiga je razdeljena na tri dele, vsako nosi drugo ime: *Vjačeslav*, *Štefan*, *Naum*. Prvo, najdaljše poglavje, se začne z napovedjo, da stopamo v drugačen svet: "Na Sveti gori vzporedno tečeta dva časa: astronomski čas, čas letnih časov in sezonskih opravil, heziodovskih del in dni; ter bogoslužni čas, določen s premičnimi in nepremičnimi prazniki. [...] Čeprav ta dva časa, astronomski in bogoslužni, tečeta vzporedno, se obem v idealnem smislu tudi prepletata in dopolnjujeta."

Čas je v romanu izjemno pomemben, menihi nenehno iščejo pravi ritem svojih molitev, ritem dihanja jim pove, ali pravilno služijo Bogu. Ob dihanju so pomembne tudi telesne drža, kar nas spomni na neke vrste jogo. Zdi se, da je pravilen ritem značilen tudi za slog, ki teče počasi in enakomerno, ni ne pregost ne preveč razvlečen. Drugo podpoglavje šele zares uvaja junakovo zgodbo in se začne kot romani v tradiciji ruskega realističnega romana: "Bilo je torej mrzlo, deževno in megleno popoldne nekega mračnega februarskega dne, nekje na začetku dvajsetega stoletja, ko je petintridesletni peterburški profesor, bodoči menih Naum, prvič stopil na tla Svete gore z namenom, da jih nikoli več ne zapusti." Realizem v slogu se prepleta s svetom simbolov in alegorij, pa tudi z lirično prozo. Tako se recimo večkrat pojavi alegorija gozda, ki ga že iz *Božanske komedije* poznamo kot alegorijo za duhovno tavanje, iskanje. Vsevedni pripovedovalec enkrat celo eksplisitno zapiše, da nas v knjigi zanima "gozd – pragozd človeških strasti in način, na katerega naj se duša iz njega skobaca na svetlo". Tudi sicer se simboli in alegorije v glavnem nanašajo na naravo – tako se v ritmu molitve duša prepleta s telesom "kakor bršljan in cipresa".

Vjačeslav je še poln dvomov, večino poglavja je še novic, ki se sprva težko privaja na samostansko življenje. Ob pomenišanju mu spremenijo

ime v Štefan, Naum ga poimenujejo po prejetju velike shime (najvišja stopnja meništva, po navadi ji samoumevno sledi puščavniško življenje). Vjačeslav in Štefan sta še povezana z zunanjim svetom, vanju vdirajo samostanske prošnje za pridobivanje sredstev pri bogataših v Rusiji, predvsem pa oktobrska revolucija. Ena izmed plasti romana je tudi predstavitev tokov pravoslavja in zgodovine le-tega v Rusiji, recimo delitev na revne menihe nepridobitnike in mogočne, politično pomembne pridobitnike. Zanimiva je omemba spora, ki se je v ruski cerkvi odvijal v začetku 20. stoletja, torej v času življenja našega glavnega junaka. Gre za gibanje imjaslavije, za spor glede vloge in pomena besede pri Jezusovi molitvi. Imjaslavci so trdili, da je v besedi Bog sam Bog z vsem svojim bitjem in nekončnimi pomeni, da je torej beseda Bog sam Bog, aktualizacija Boga. Beseda ni arbitrarni znak, sama beseda vsebuje božansko bistvo. Imjaslavci so bili kmalu pregnani z Atosa kot heretiki in razposlani po različnih samostanih. Glavni junak je nad imjaslavci zgrožen, njegova beseda je skromna v primerjavi z veličino Boga.

*Utišanje srca* je ena najlepše izpisanih knjig zadnjega leta, ki navduši z glavnim junakom, skromnim iskalcem absoluta, ne pa tipičnim predstavnikom našega, v potrošniško družbo ukalupljenega sveta. Avtor, ki ga v Sloveniji poznamo predvsem kot filozofa, ohrani v romanu filozofsko-religiozne prvine in nas ob tem preseneča s čistim slogom ter dosledno zgrajeno fabulo.